

УДК [930.25:004.9](430.129)

О. М. УС*

**ДОСВІД АРХІВНОГО ЗБЕРІГАННЯ ЕЛЕКТРОННИХ
ДОКУМЕНТІВ ТА ЕЛЕКТРОННИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ
РЕСУРСІВ У ВІЛЬНІЙ ФЕДЕРАЛЬНІЙ ЗЕМЛІ БАВАРІЯ (ФРН)**

Проаналізовано досвід архівного зберігання електронних документів та електронних інформаційних ресурсів у Вільній федеральній землі Баварія (ФРН).

Ключові слова: електронний архів; електронний документ; електронний інформаційний ресурс.

У квітні цього року делегація українських архівістів на чолі з Головою Державної архівної служби України О. П. Гінзбург відвідала Баварію для проведення консультацій з керівництвом Генеральної дирекції Державних архівів Баварії на виконання плану заходів із реалізації положень Робочої програми українсько-баварського співробітництва. У рамках консультацій відбулося обговорення можливості підписання до кінця 2011 р. Меморандуму про співробітництво між Державною архівною службою України та Генеральною дирекцією Державних архівів Баварії, узгодження питань у частині здійснення обміну спеціалістами, обговорення перспектив реалізації спільних науково-практичних проєктів, насамперед – виявлення та обміну копіями документальних матеріалів з історії Другої світової війни, у тому числі й тих, що стосуються долі українців, примусово вивезених до Німеччини, та тих, що перебували у концтаборах.

Оскільки Баварія була осередком української діаспори, у Мюнхені й досі функціонує Український вільний університет, що відкриває перспективи для поповнення фондів зарубіжної україніки. Також у Центральному державному архіві Баварії зберігаються геодезичні карти українських земель, що були складені у 1942–1943 рр., із детальними позначеннями щодо складу та якості земель, які можуть

---

* *Ус Олена Миколаївна* – директор Центрального державного електронного архіву України.

Під час перебування в Баварії. Зліва направо: директор Центрального державного електронного архіву України О. М. Ус, директор Центрального державного архіву Баварії, доктор Герхард Хетцер, Голова Державної архівної служби України О. П. Гінзбург, директор Центрального державного архіву вищих органів влади та управління Н. М. Маковська.

слугувати корисним джерелом у рамках проведення земельної реформи в Україні та складання Земельного Кадастру, на чому особливо наголосила О. П. Гінзбург. Ці карти зберігаються у Баварському архіві, оскільки саме земля Баварія відповідала за складання карт окупованих українських територій.

Незважаючи на стислі терміни візиту та напружений графік зустрічей, сторонам вдалося обговорити й питання архівного зберігання електронних документів та електронних інформаційних ресурсів, поділитися досвідом роботи.

Директор Генеральної дирекції архівів доктор Маргіт Ксолл-Маркон ознайомила українську делегацію із принципами, за якими працюють німецькі архіви і архіви Баварії зокрема.

Слід зазначити, що Німеччина є за своїм устроєм федеративною державою і архівна справа у повній мірі відображає федеративний принцип державного функціонування. Це стосується як територіальної компетенції, так і змістової сторони архівів. Вони цілком орієнтовані на адміністративні та історичні особливості земель. Попри значні відмінності, особливо в галузі культури, і на достатньо широку самостійність земель, між архівами і стосовно Федерального архіву як національного існує високий ступінь колегіальності. Державні архіви не пов'язані між собою стосунками підпорядкування і, існуючи у рамках

земельних законів, не складають один одному конкуренції, а навпаки доповнюють один одного. У найбільших землях Німеччини, таких як Баварія, Баден-Вюртемберг, Райнланд-Пфальц та Саксонія створені земельні архівні дирекції, яким підпорядковані головні державні архіви, а також по 2–7 державних архівів, що розташовані за принципом регіональної належності. Зокрема, земельній дирекції Баварії підпорядковуються дев'ять територіальних – Центральний державний архів Баварії, державні архіви м. Амберг, Аугсбурга, Бамберга, Кобурга, Ландсхута, Мюнхена, Нюрнберга та Вюрцбурга. Всього до складу федеральної землі Баварія входять 71 район та 25 міст земельного підпорядкування.

Крім державних у Баварії діють церковні, комунальні, архіви преси, архіви підприємств і крупних компаній, династичні та партійні архіви.

Земельна дирекція Баварії підпорядкована Міністерству науки та мистецтва Баварії. Усі міністерства та вищі судові органи землі Баварія здають свої документи у Центральний державний архів Баварії.

Основним законом, що регулює діяльність архівів у Баварії, є Закон Баварії про архіви (Bayerisches Archivgesetz (BayArchivG) vom 22. Dezember 1989 (BayRS 2241-1- WFK, GVBl S. 710), geändert durch Gesetz vom 16. Dezember 1999 (GVBl S. 521).

Усі органи державної влади Баварії самостійно визначають терміни зберігання документів, погоджуючи номенклатури справ із архівом, але термін зберігання в установі не повинен перевищувати 30 років (зазвичай він становить 10 років). Протягом шести місяців після того, як установа пропонує для передачі свої документи, державний архів повинен прийняти рішення щодо приймання (або відмови у прийманні) документів. Ці правила розповсюджуються і на електронні документи.

Державні архіви Німеччини мають широкі комунікаційні можливості для обговорення й погодження загальних професійних питань, зокрема у рамках “Конференції архівних референтів або керівників архівних управлінь федерації та земель”, на яку двічі на рік збираються 16 представників земель та Президент Федерального архіву. Рішення та рекомендації Конференції втілюються в життя в межах компетенції і можливостей референтів, у т.ч. шляхом створення спеціальних комісій для вирішення окремих професійних питань.

У Баварії значна увага приділяється підготовці фахівців-архівістів. Баварська архівна школа у Мюнхені готує спеціалістів-архівістів управлінської служби для державних, церковних та комунальних архівів. Велика увага у навчальних програмах Школи приділяється вивченню роботи із електронними документами та електронними інформаційними ресурсами. Ці програми діють вже вісім років. Слухачі Школи проходять трирічну практику та стажування, у т.ч. в установах та організаціях з метою вивчення різних систем електронного документообігу. Школа готує фахівців-архівістів так званого другого рівня. Для пер-

шого рівня (архівіст-науковець) необхідно мати вищу історичну освіту та пройти дворічну практику у державному архіві. Конкурс на посаду архівіста першої категорії становить 8 осіб на місце. Баварська архівна школа у Мюнхені тісно пов'язана із архівною школою міста Марбург (земля Гессен), ними спільно розробляються навчальні плани, положення про організацію навчального процесу, вирішуються питання сумісності програм з положеннями земель про освіту та забезпечення рівноцінності навчального процесу по всій країні.

Генеральна дирекція тісно співпрацює із генеральними дирекціями архівів сусідніх земель – Баден-Вюртемберг та Гессен. Особливо плідна співпраця спостерігається в галузі зберігання електронних документів. Наприклад, у ході проведення з 2005 р. проекту “Розробка концепції електронного земельного архіву” земельний архів Баден-Вюртемберга дослідив умови, необхідні для успішного довготермінового зберігання електронних документів, розробив необхідне технічне ноу-хау. Земельний архів та розроблені для нього технології виконують роль пілотного проекту для усієї країни. У травні 2010 р. був створений Електронний архів землі Баден-Вюртемберг, завданням якого є забезпечити довготермінове зберігання та доступність електронних документів земельного уряду, створити можливість пошуку традиційних та електронних документів в одній системі. Для початку розроблено технологію ведення електронного архіву земельного кадастру. У подальшому всі земельні органи влади отримають можливість зберігання електронних документів постійного та тривалого термінів зберігання. Послуги зберігання для муніципальних органів будуть платними. Як пілотне програмне забезпечення буде використовуватися розроблене земельним архівом ПЗ “Digitales Magazin – DIMAG”, оскільки на ринку відсутні подібні системи. Основою системи є сервер LAMP веб-архітектурі (Linux, Apache, MySQL та PHP). Метадані засновані на моделі PREMIS і стандарті ISAD (G). DIMAG має гнучке управління правами, він реєструє основні дії в протокол XML.

Генеральна дирекція архівів Баварії активно використовує досвід Баден-Вюртемберга при створенні Центрального електронного архіву Генеральної дирекції Державного архіву Баварії та Центрального Державного архіву Баварії. Нині архів знаходиться в процесі розбудови, у ньому працює лише три особи і побудовано невеликий архівний модуль, але архів вже приймає на державне зберігання електронні документи та електронні інформаційні ресурси центральних органів влади Баварії. Більшу частину документів, що надходять на державне зберігання, становлять електронні інформаційні ресурси – бази даних. Зокрема, головним інформаційним ресурсом, приймання якого здійснює архів, є Поземельна книга Баварії, відкритий інформаційний ресурс, що поповнюється, тому архів приймає на зберігання періодичні копії По-

земельної книги (*Zeitschnitte* – “часовий зріз”). Рішення щодо форми приймання на зберігання бази даних, періодичного копіювання частини ресурсу або приймання в цілому вигляді приймається у кожному випадку окремо. Електронні документи та електронні інформаційні ресурси при прийманні на зберігання до архіву не завіряються електронним цифровим підписом.

Баварські архівісти велику увагу приділяють зберігання саме інформаційних ресурсів (баз даних, реєстрів, кадастрів), вважаючи їх такими, що мають велику інформаційну цінність.

У зв'язку із тим, що згідно з законодавством Баварії електронний цифровий підпис не є обов'язковим реквізитом електронного документа, більшість електронних документів взагалі не засвідчуються електронним цифровим підписом, і закон не обмежує архіви у видах електронних документів для приймання на державне зберігання. Тому у методичних розробках найчастіше використовується термін “інформаційний об'єкт”. Враховуючи те, що електронний цифровий підпис є гарантією автентичності та цілісності документа, приймання на державне зберігання не засвідчених електронним цифровим підписом документів свідчить про високий двосторонній ступінь довіри між архівами та фондоутворювачами щодо інформації, яка передається та приймається на зберігання.

Під час зустрічі з членами української делегації директор Генеральної дирекції архівів доктор Маргіт Ксолл-Маркон торкнулася проблем, що постають перед баварськими архівістами. Незважаючи на те, що в органах виконавчої та судової влади Баварії стрімкими темпами впроваджуються системи електронного документообігу (СЕД), вони не завжди відповідають вимогам архівістів (в основному це стосується старих систем), не завжди сумісні між собою. Це ускладнює організацію міжсистемного документообігу, а також роботу державних архівів щодо комплектування електронними документами. Формати даних, у яких створюються і функціонують електронні документи, не завжди відповідають форматам даних архівного зберігання. Також існує дефіцит спеціалістів у сфері ІТ-технологій.

Усі дев'ять архівів, що підпорядковані Генеральній Дирекції, здійснюють приймання, зберігання та надають доступ користувачам до електронних документів. У зв'язку із швидким переходом державних органів на електронний документообіг, приймання на державне зберігання електронних документів та електронних інформаційних ресурсів й надання доступу користувачам стає дедалі актуальнішим. Головна мета, яку ставлять перед собою баварські архіви, – це надання громадянам якнайширшого доступу до документів державних та комунальних органів влади, безперервності, прозорості, підзвітності та транспарентності їх діяльності.

Баварські архіви тісно співпрацюють із замовниками (міністерства, відомства) та виробниками СЕД, причому вже на етапі розробки технічного завдання, надаючи консультації щодо архітектури СЕД, архівного модуля, вибору форматів та ін. При цьому баварські архівісти зазначають, що ініціатива звернення як замовників, так і виробників до архівістів належить першим, оскільки, з однієї сторони, замовники зацікавлені у впровадженні системи, у якій будуть створюватися електронні документи, що відповідатимуть вимогам державного архівного зберігання, а з іншої, – виробники зацікавлені у створенні конкурентоспроможного продукту.

Електронні документи передаються в архів на жорсткому диску, попри те, що у Баварії існує розгалужена система оптоволоконного зв'язку. Державні архіви активно співпрацюють із установами-фондоутворювачами на етапі приймання електронних документів: проводиться експертиза цінності, аналізуються формати електронних документів та метаданих. У випадку, коли формат не відповідає архівному, проводиться конвертація в архівний формат. Формат метаданих – XML або CSV, формат документа – PDF/A.

Як зазначила доктор Маргіт Ксолл-Маркон, зараз електронні документи та електронні інформаційні ресурси приймаються на архівне зберігання без електронного цифрового підпису, однак у подальшому із розвитком інформаційних технологій не виключена можливість і доцільність приймання документів із електронним цифровим підписом. Планується створення віддаленого страхового фонду електронного архіву у м. Кобленц. Баварські архівісти не планують дублювати електронні документи тривалого та постійного термінів зберігання на папері, оскільки, на думку доктора Маргіт Ксолл-Маркон, це нівелює доцільність електронного документообігу. Також вона зазначила, що баварські архівісти вважають актуальним збереження інформації веб-сайтів, зокрема центральних органів виконавчої влади Баварії, і мають намір вирішити дане питання після узгодження технічних умов.

Співробітництво Державної архівної служби України із Генеральною дирекцією Державних архівів Баварії відкриває широкі можливості для обох сторін: це й обмін архівними документами, що відносяться до періоду Другої світової війни, документами зарубіжної україніки та іншими, підготовка спільних виставок, переклад українською та німецькою мовами довідкового апарату архівів обох країн, обмін досвідом щодо розбудови електронних архівів, архівного зберігання електронних документів та електронних інформаційних ресурсів. У зв'язку із підписанням Президентом України Закону України “Про Державний земельний кадастр” особлива увага акцентується на тому, що саме Земельні книги як у Баварії, так і у Баден-Вюртенберзі є головним електронним інформаційним ресурсом – об'єктом архівного зберігання. Земельний

кадастр України, який міститиме інформацію про розташування, кордони, дані про площу, якісний склад земель, цільове призначення та інше, без сумніву, матиме дуже велику інформаційну і юридично-доказову цінність. Нині в міністерствах та відомствах створюється значна кількість інформаційних ресурсів – баз даних, реєстрів та ін., і при цьому проблема державного обліку та зберігання ЕІР в Україні не вирішена. Державне агентство з питань науки, інновацій та інформатизації України – орган влади, на який покладено функції ведення Національного реєстру електронних інформаційних ресурсів, повідомляє, що вищезазначений реєстр фактично не функціонував з моменту його створення у 2004 р. та не переданий Міністерством інфраструктури України. Держінформнауки України планує на 2011 р. створення нової версії реєстру. Зі свого боку архівісти стурбовані долею закритих інформаційних ресурсів, тобто таких, що не поповнюються. У зв'язку із цим Центральний державний електронний архів України, особливо з врахуванням досвіду баварських колег, покладає певні надії на науково-аналітичний огляд обґрунтування віднесення електронних інформаційних ресурсів до Національного архівного фонду, що розробляється УНДІАСД і, зрештою, віднесення електронних інформаційних ресурсів до документів НАФ.

Архівісти України розуміють, що надалі інформаційні технології будуть розвиватися все активніше, електронні документи та електронні інформаційні ресурси поступово будуть заміщувати паперові документи, перед міністерствами та відомствами постануть завдання щодо впровадження СЕД, і вже зараз архівним установам України необхідно почати терміново готуватися до приймання на зберігання електронних документів та електронних інформаційних ресурсів. У зв'язку із цим досвід Баварії, попри відмінність у державному устрої, законодавстві, підходах до зберігання електронних документів та електронних інформаційних ресурсів, є дуже корисним для нас.

Проанализирован опыт архивного хранения электронных документов и электронных информационных ресурсов в Вольной федеральной земле Бавария (ФРГ).

Ключевые слова: электронный архив; электронный документ; электронный информационный ресурс.

There is analyzed the experience of electronic records and electronic information resources archival preservation in Free State of Bavaria (Germany) in the article.

Keywords: electronic archives; electronic record; electronic information resource.